

Georges Didi-Huberman

VI ER DE PSYKISKE GIDSLER FOR DEN UTÅLELIGE SITUATION I GAZA

Underrubrikken i LE MONDE 3. juni 2025: "Filosoffen og kunsthistorikeren vurderer, at Netanyahu-regeringen fornærmer Israels grundlag og selve den jødiske hukommelse ved at iværksætte en udslettelse af Gaza".

Gaza eller det utålelige i månedsvis, og mere utåleligt for hver dag der går, skulle man tro. Denne situation er to, tre gange, tusind gange så utålelig. For det første menneskeligt selvfølgelig, på grund af hvad civilbefolkningen udsættes for, når den knuses under bombardementerne fra en hær, der på amerikansk maner tror at kunne "udradere" (dvs. rive op med rode fra jordens dyb) ved forskelsløst at tilintetgøre alt, hvad der befinder sig på overfladen (huse, hospitaler, kvinder og børn, journalister, ambulanceførere, hjælpearbejdere). Og situationen er også politisk utålelig, eftersom de talløse stemmer, der hæves mod situationen, afsløres som håbløst magtesløse, i og med de amerikanske bomber fortsætter med at blive leveret og brugt på stedet. Benyamin Netanyahu lytter ikke mere til verden omkring sig og har ikke gjort det alt for længe: Taktisk døvhed, dybt kynisk, men også grundlæggende selvmorderisk, apokalyptisk, for at få tilintetgjort enhver mulighed for politiske overenskomster i denne konflikt.

Alt dette er velkendt, selvom det skal gentages. Der er imidlertid et tredje aspekt ved denne utålelige situation: Jeg vil kalde det et psykisk aspekt, som især berører jøderne i diasporaen: Det er altså dem, der aldrig har drømt om noget imperium, hvor end de har valgt at leve, dem der ikke anbringer deres jødiske eksistens i en stats smeltedigel. På ryggen bærer de ganske vist den enorme byrde, som kaldes historien og er samlet i flæng eller i mere eller mindre velordnede bunker i deres hukommelses psykiske kroge.

Henry Meige, der var en elev af Jean-Martin Charcot på La Salpêtrière, udgav i 1893 en disputats i medicin, der var viet det, han kaldte "den vandrende jødes syndrom": Det drejede sig ganske ofte om forhutlede migranter, der var flygtet fra pogromerne i Østeuropa og som var blevet gale af at have gennemlevet så mange prøvelser. De var genkendelige i Paris' gader, fordi de på skuldrene bar enorme bylter fulde af ynkelige genstande, løjerlige og ubrugelige men følelsesvækkende. Fire årtier senere og efter Hitlers magtovertagelse, blev atter de, der ikke var gået til under den nazistiske forfølgelse, til migranter, som måtte udholde elendige livsvilkår samt retsløshed for manges vedkommende. Og blandt disse var der store intellektuelle som Hannah Arendt, der skrev en nøjagtig og streng analyse af denne situation i en tekst, som siden skulle blive berømt: den bærer titlen "We refugees" (1943).

I dag er vi givetvis ikke længere jødiske flygtninge, men frie borgere – mere eller mindre frie – der lever i et land, hvis love anses at beskytte os mod det hundredårige antisemitiske syndrom. Vi er hverken direkte i krig eller lever i daglig frygt, vi er heller ikke fanger eller udsultede, og heller ikke holdt som gidsler af en eller anden. Dernede er der stadigvæk gidsler holdt fangen af Hamas, og af dem ved man ikke, hvor mange der har overlevet og hvor mange, der vil overleve. Og der er en hel Gazabefolkning, som er gidsler i et hævntogt uden ende. I sammenligning med alt det er vi ikke nogens gidsler. Men det utålelige, der hersker i Gaza, har hensat os i en tilstand af lammende skræk og af afgrundsdyb skam, der er tegn på, at vi er

holdt fast i et moralsk skruestik. Selvom vi ikke er forfulgte, eller flygtninge eller fanger, så er vi ikke desto mindre de psykiske gidsler af den situation, den nylige historie har skabt. Og en situation, der i virkeligheden allerede længe har været bundet til denne nærorientalske region. Det er i denne situation, der således har stået på længe, at enkelte store skikkelser som Pierre Vidal-Naquet eller Jérôme Lindon har søgt at løsne det moralske skruestik.

Desværre må vi i dag begynde forfra med det hele. Vi må atter sige, at historiens vægt på vores skuldre er en ting, mens spørgsmålet om, hvad vi skal stille op med den, er en anden: *Zakhor*, "husk på det", på hebraisk. Husk på det, og du vil bedre kunne forstå din nuværende tilværelse såvel som selve den måde, hvorpå du skal imødesee din fremtid. Men hvad er det, der skal erindres, hvordan og med henblik på hvad? Hvilket begær vil man kunne få til at opstå af denne erindring ud fra den brug, som gøres af den? Uendelig sorg eller frigørende utopi? Paranoia om belejring (hvor den anden kun betragtes ud fra den hadfulde angstsvinkel) eller muligheden af et etisk forhold, der så atter må forestilles, påbegyndes forfra?

Med andre ord, så er vi modvilligt blevet ført tilbage til den situation, som Arendt i begyndelsen af sin bog *Between Past and Future* resumerede ved en aforisme, hun havde lånt hos René Char: "Vores arv var ikke forberedt på forhånd af noget testamente". Men en sådan mangel på orientering må imidlertid ikke kunne udnyttes af nogen for at gøre os til psykiske gidsler. Når vi ser på Gaza, hvad skal vi da kunne erindre for om muligt at forstå dens infernale historiske logik? Spontant vil vi huske på Aleppo bombarderet af Bachar Al-Assads styrker og Putins luftvåben; vi genser Mariupol og dens ruiner så langt øjet rækker. Og vi gribes af svimmelhed og kvalme, når vi med ét genoplever Warszawas ghetto, der blev systematisk tilintetgjort af nazisterne, afbrændt hus for hus med alt hvad der var tilbage af ghettoens befolkning. Det skete mellem april og maj 1943.

Det er en sammenligning, der er lige så indlysende at foretage som den er vanskelig at indskrive i den jødiske historie og i dennes etik. Har den sammenligning blot en smule berettigelse, så medfører den en meget enkel følgesætning: Det er, at situationen i Gaza – som kaldes en "enklave", dvs. er en udsultet og bombarderet ghetto tæt på sin likvidering – i virkeligheden udgør den højeste fornærmelse, som den nuværende regering for den jødiske stat kan påføre det, der burde forblive dens egen antropologiske, moralske og religiøse grundlag. Jeg mener dens ældste bibelske bud: *Zakhor*, selve den jødiske hukommelse. For i første omgang må man huske på, at den israelske hærs aktuelle voldshandlinger mod den palæstinensiske civilbefolkning indeholder en egen politisk tradition: Den går tilbage til en bevægelse, hvis giftige indflydelse arbejderpartiet, der er grundlægger af staten Israel, ikke har formået at forhindre. Når alt kommer til alt, er Netanyahu blot den nidkære discipel af Menahem Begin, som blev kaldt "fascist" af David Ben Gurion og Hannah Arendt under massakren i Deir Yassin i 1948, og senere af Primo Levi under massakrerne i Sabra og Shatila i 1982. Og Begin selv, ved vi, var ikke andet end en discipel af Vladimir Jabotinsky, forfatter til *Jernmuren* i 1923, grundlægger af "Det revisionistiske zionistiske parti", af en "Jødisk legion" og siden af ungdomsbevægelsen Betar, som på Mussolinis tid trænede i den fascistiske lejr i Civitavecchia.

Jeg forestiller mig uden besvær, at mange officerer i IDF fra barnsben af har hørt om, hvad deres bedsteforældre har måttet lide under nazismen. Følgende udsagn fra en ad dem til avisen *Haaretz* 25 januar 2002 er derfor end mere knugende og symptomatisk på en

hukommelsesmæssig omvendelse, der går fra en medlidenhed med ghettoens massakrerede civile og over til en pragmatisk bekymring vedrørende den militære teknik, der må anvendes af de, som udfører massakren: "Det er berettiget og endog afgørende at drage ved lære af alle de mulige kilder. Hvis opgaven består i at indtage en tæt befolket flygtningelejr eller at overtage Kasbaen i Nablus og hvis kommandantens ordre indebærer at forsøge at gennemføre opgaven uden for store ofre hverken på den ene side eller på den anden, så må man allerførst analysere og gøre sig fortrolig med læren fra ældre kamphandlinger, og endda, hvor chokerende det end måtte lyde, med måden hvorpå den tyske hær kæmpede i Warszawas ghetto".

En sådan hukommelsesmæssig omvendelse er knugende, vækker vores skamfølelse og er oprørende. Den er dog ikke karakteristisk for skabelsen af staten Israel, for dens grundlæggende institutioners demokratiske tradition eller for påberåbelsen af retfærdighed fra en del af befolkningens side: Intensiteten i demonstrationerne i Tel Avivs gader samt i de holdninger, der kommer til udtryk hist og her, kan bevidne det. Der er derfor ingen hjemmel for den forvirrede omvendelse, der fremhæves af de personer, som vil gøre palæstinenserne til de "nye jøder" og jøderne til de "nye nazister".

Men det er en sådan omvendelse, der trænger sig på, når man hengiver sig til paranoisk politik og til den simple hævntrang, dvs. til den mimetiske rivalitet. Da bliver hadet til den anden det altafgørende (jeg forestiller mig Emmanuel Levinas vende sig i sin grav, som man siger) og man griber til at bruge de samme politiske våben som sin fjende. Derfor er bekæmpelsen af en islamistisk fascistisk organisation en opgave, der ikke burde udløse en sådan spejlfascisme fuld af kolonial erobringsånd og af trang til absolut herredømme. Det er, hvad civilbefolkningen i Gaza har måttet lide under alt for længe frataget reel politisk repræsentation.

Det siges, at IDF's strateger er meget intelligente. Så de må vide, hvordan man kan bekæmpe en terroristisk organisation uden at være nødt til at udsulte og massakrere så mange civile under en bomberegning, såfremt de da ikke gør tjeneste som redskaber for et udraderingsprojekt, hvortil de, så vidt vides, ikke er uddannet på deres militærskoler. Men det udgør i dag en politisk opportunistisk projekt og er nogle teokratisk projekt, nogle religiøse fundamentalister der er opslugte af deres rædselsvækkende messianske aktivisme, af deres fantasme om de "tredje tempel" eller af deres koloniale perspektiv om et "StorIsrael". Når de handler på denne måde, så gør den israelske hærs soldater under alle omstændigheder ikke andet end at fornærme erindringer om deres egen tilblivelse, om deres egen etiske og religiøse tradition, der er femogtyve århundreder gammel. Såfremt der er et håb, så består det i dag i de protestdeltagere, der i Tel Aviv også bærer på billeder af Gazas børn, og i de hundreder af militærfolk, der nægter at kæmpe efter at have indset den menneskelige og politiske afsproing, der består i drabet på deres – på vores – fætre i Abrahams navn, faderen til Ismael.

Oversætterens efterord:

Georges Didi-Huberman er blevet tildelt mange videnskabelige og kulturelle udmærkelser:

Prix Richtenberger (Institut de France, 1990).

Prix Hans-Reimer (Aby-Warburg-Stiftung i Hamborg, 1996).

Martin Warnke medaljen 1997.

Prix Houllévigie (Institut de France, 2000).

Alexander-von-Humboldt Research Award (2007).

Premio Internacional de Ensayo, Círculo de Bellas Artes (Madrid, 2008).

Prix Napoli (to gange 2008, 2011).

Distinguished Lifetime Achievement Award for Writing on Art, College Art Association (2009).

Internationaler Forschungsförderpreis of the Max-Weber-Stiftung at the Historisches Kolleg (München, 2014).

Prix Gay-Lussac Humboldt (Berlin, 2006).

Prix Theodor-W.-Adorno (2015).

Prix La Bruyère (2018).

Grand prix SGDL de la non-fiction (2018).

Aby-Warburg prisen fra byen Hamborg (2020).

Walter Benjamin specialprisen for hele værket (2021).

Didi-Huberman er blevet udnævnt til professor honoris causa for *l'Universidad Nacional de Tres de Febrero* (Buenos Aires, 2014) og doktor honoris causa ved *l'Université du Québec i Montréal* (2014).

Fra den 11 til den 13 juni 2013 afholdtes et kollokvium til hans ære (*Images, passions, langage. Autour de l'œuvre de Georges Didi-Huberman*) for at fejre hans 60 års fødselsdag. Det skete på Bibliothèque Nationale de France, på Centre allemand d'histoire de l'art samt på Musée d'art et d'histoire du judaïsme. De var organiseret af Emmanuel Alloa, Andreas Beyer, Peter Geimer, Ludger Schwarte og Sigrid Weigel.

I juli 2017, blev Didi-Huberman indvalgt som Corresponding Fellow of the British Academy (FBA), the United Kingdom's national academy for the humanities and social sciences.

Georges Didi-Huberman er forfatter til over 50 bøger på fransk. Af disse er de tyve afgørende afhandlinger, som har gjort udforskningen af relationen mellem filosofi og kunsthistorie til en selvstændig videnskab for kunstteori, der er uomgængelig for begge fag, filosofi såvel som kunsthistorie.

To af Georges Didi-Hubermans bedsteforældre blev dræbt i Auschwitz-Birkenau.

Denne tekst er hans første politiske tilkendegivelse.

Oversat af Carsten Juhl, 1 august 2025.